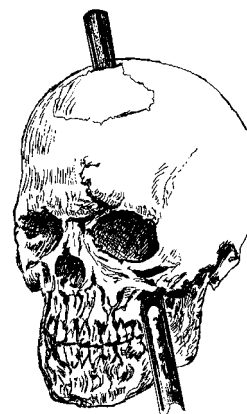

Opgave 2 Het geval Phineas Gage

Phineas Gage is voorman van een groep spoorwegarbeiders die in de Amerikaanse staat Vermont werkt aan een spoorlijn. Bij het verwijderen van een rotsblok met behulp van springstof krijgt Gage een ijzeren staaf door z'n hersenpan geschoten doordat hij wordt afgeleid door iemand die naar hem roept. Hij overleeft het ongeluk, maar is daarna zichzelf niet meer en hij vertoont steeds minder samenhangend gedrag. Gage kan z'n leven steeds minder goed organiseren en slaat, door verminderde emotionele controle, obscene taal uit. Vrouwen wordt zelfs afgeraden in zijn buurt te komen. Ook ernstige vermaningen van zijn behandelend arts kunnen hem niet meer op het rechte pad brengen.

Het gedrag van Phineas Gage is na zijn ongeluk door tal van neurologen, psychologen en filosofen bestudeerd. Een interessant punt daarbij is de vraag naar de emotionele gevolgen van de opgelopen schade aan de hersenen. Onderzoek heeft uitgewezen dat de ijzeren staaf de hersengebieden waar motorische functies en het taalvermogen worden geregeld, ongemoeid had gelaten. De schade zat vooral in delen van de prefrontale hersenschorsgebieden. Hier liggen onder meer de vermogens opgeslagen om toekomstplannen te maken en te handelen volgens sociale regels of moreel besef.

Wat veranderde er precies aan het gedrag van Gage? Hierover is uitgebreide documentatie te vinden bij zijn arts, dr. John Harlow uit Boston. Deze schrijft:

tekst 1

Hij was rusteloos, onbeleefd, en in tegenstelling tot zijn vroegere gewoonte gaf hij zich af en toe over aan de grofste godslasteringen; hij gaf nauwelijks blijk van respect voor zijn medemens, dulde geen tegenwerking of advies als het strijdig was met zijn verlangens, beet zich nu en dan koppig in iets vast, maar was ook wispelturig en onzeker, en maakte allerlei toekomstplannen, die hij verwierp nog voordat hij eraan begon Hij was in zijn intellectuele vermogens en uitingen een kind, maar had de dierlijke hartstochten van een volwassen kerel.

bron: A.R. Damasio, De vergissing van Descartes, Gevoel, verstand en het menselijk brein, Amsterdam, 1995

Het geval Phineas Gage kan vanuit allerlei invalshoeken en benaderingen worden bekeken. Bijvoorbeeld vanuit de fysiologische opvattingen van emoties. Eén van de grondleggers van deze fysiologische opvattingen is William James.

- 2p **9** Op welke manier kan vanuit de fysiologische benadering van emoties het veranderde gedrag van Phineas Gage worden verklaard?
Leg je antwoord uit en maak daarin duidelijk wat de fysiologische benadering van emoties van James inhoudt.

Naast de fysiologische benadering van emoties staat de cognitivistische benadering. Aanhangers van het cognitivisme menen in het geval Phineas Gage ondersteuning te kunnen vinden voor hun benadering. Het is de vraag in hoeverre dat mogelijk is.

- 3p **10** Geef een argument vóór en een argument tégen de stelling dat het geval Phineas Gage een ondersteuning is van het cognitivisme.
Leg in je antwoord uit wat de cognitivistische benadering van emoties inhoudt.

Volgens de filosofe Martha Nussbaum zijn emoties van belang om als mens een volwaardig leven te kunnen leiden. Dat heeft volgens haar te maken met het feit dat emoties een cognitieve en een evaluatieve lading hebben.

Je kunt je afvragen in hoeverre er nog sprake is van een volwaardig leven van Gage na zijn ongeluk.

- 3p **11** Beargumenteer of je vanuit de opvattingen van Nussbaum in het geval van Gage kunt spreken van een volwaardig menselijk leven.
Leg daarbij uit wat Nussbaum verstaat onder de evaluatieve lading van emoties.

Het geval Phineas Gage staat uitgebreid beschreven in het boek 'De vergissing van Descartes. Gevoel, verstand en het menselijk brein' van de neuroloog Antonio Damasio. Volgens Damasio is er in de westerse geschiedenis veel onbegrip geweest ten aanzien van patiënten als Phineas Gage. Volgens hem komt dit onder meer door de grote invloed die het denken van de filosoof René Descartes heeft gehad. Descartes heeft zich uitvoerig beziggehouden met emoties. Hij sprak in dit verband van 'eenvoudige en primitieve passies van de ziel'. Naast begeerte, onderscheidde Descartes nog vijf basisemoties, waarbij één emotie een bijzondere plaats inneemt.

- 4p **12** Welke vijf andere basisemoties onderscheidt Descartes naast begeerte en welke van die vijf neemt een bijzondere plaats in?
Leg je antwoord uit en geef aan in hoeverre Descartes een aanhanger van zowel de fysiologische als de cognitivistische emotietheorie kan worden genoemd.

Volgens Damasio is het denken van Descartes dualistisch en daarmee oorzaak van veel misverstanden ten aanzien van de relatie tussen het lichaam, de hersenen en de geest. Ten aanzien van het dualisme bij Descartes schrijft Damasio:

tekst 2

Dit is de vergissing van Descartes: de onoverbrugbare scheiding tussen lichaam en geest, tussen de uitgebreide, dimensionele, mechanisch functionerende, oneindig deelbare substantie van het lichaam aan de ene kant, en de niet-uitgebreide, niet-dimensionele, niet-mechanische, ondeelbare substantie van de geest aan de andere kant; de suggestie dat het vermogen om te redeneren, het morele oordeel en het lijden dat het gevolg is van fysieke pijn of emotionele ontreddeering, onafhankelijk van het lichaam kunnen bestaan. Om precies te zijn: de scheiding tussen de meest geraffineerde functies van de geest enerzijds en de structuur en functie van een biologisch organisme anderzijds.

bron: A.R. Damasio, De vergissing van Descartes, Gevoel, verstand en het menselijk brein, Amsterdam, 1995

Toch heeft Descartes zich in zijn werk uitgebreid beziggehouden met emoties, vooral in zijn boek 'De passies van de ziel'. In dit boek schrijft hij het volgende over de emotie begeerte:

tekst 3

Tenslotte valt mij bij de begeerte vooral op dat, meer dan bij enige andere passie, de beweging van het hart zeer heftig is, zodat ook de hersenen van meer geesten worden voorzien, welke, doordat ze vanuit de hersenen doorstromen naar de spieren, alle zintuigen scherper en alle lichaamsdelen beweeglijker maken.

bron: R. Descartes, De passies van de ziel, Groningen, 2008

Stel dat de 'geesten' waarover Descartes schrijft in tekst 3, zouden kunnen worden opgevat als 'zuurstof', in dat geval zou de begeerte er voor zorgen dat de hersenen van meer zuurstof worden voorzien en daarna ook de spieren. Dit lijkt een fysiologische benadering van emoties te zijn.

- 3p **13** Beargumenteer dat Descartes vanwege zijn emotietheorie tóch een dualist genoemd moet worden.
Betrek in je argumentatie zowel een argument uit de tekst van Damasio als een argument uit de tekst van Descartes.

Met Phineas Gage is het slecht afgelopen. Via twaalf ambachten en dertien ongelukken overlijdt hij 12 jaar na het ongeluk in 1861 ten gevolge van een serie epileptische aanvallen.

Het is de vraag hoe we op het leven van Gage moeten terugkijken. Moeten we dat vooral zakelijk doen en bewondering hebben voor wat hij toch nog gepresteerd heeft ondanks alle tegenslag? Of moeten we ons hem herinneren als een tragisch persoon, met wie we vooral medelijden moeten hebben? Over het hebben van medelijden met de medemens is door filosofen zeer verschillend gedacht.

De Griekse filosoof Aristoteles bijvoorbeeld, ziet emoties als belangrijke morele en vormende waarden, als deugden. In zijn opvattingen zijn deugden noodzakelijk voor het vormen van een goed karakter, waardoor je een volwaardig lid kunt zijn van de gemeenschap. In zijn boek 'Retorica' wijdt hij een gedeelte aan de emotie medelijden. Volgens hem heeft medelijden vier verschillende aspecten en moeten deze allemaal voorkomen om echt van medelijden te kunnen spreken. Het is de vraag of al die vier aspecten in het verhaal over Phineas Gage voorkomen.

- 5p **14** Kun je vanuit de opvattingen van Aristoteles medelijden hebben met iemand als Phineas Gage?

Beargumenteer je antwoord aan de hand van alle vier de aspecten die Aristoteles bij medelijden onderscheidt.

De filosoof Friedrich Nietzsche heeft een andere benadering van de emotie medelijden. Terwijl voor Aristoteles het hebben van medelijden deugdzaam is, brengt Nietzsche het hebben van medelijden in verband met de slavenmoraal. Deze slavenmoraal contrasteert hij met de herenmoraal.

- 2p **15** Waarom is volgens Nietzsche het hebben van medelijden met iemand als Phineas Gage een uitdrukking van een slavenmoraal?

Leg je antwoord uit en maak daarin duidelijk wat het verschil is tussen de slavenmoraal en de herenmoraal.

De meningen van Aristoteles en Nietzsche over de waardering van medelijden als emotie lopen sterk uiteen. Is medelijden in wezen egoïstisch, zoals Nietzsche beweert, of is medelijden een deugd die belangrijk is in de menselijke samenleving, zoals Aristoteles betoogt?

- 4p **16** Leg uit waarom medelijden volgens Nietzsche egoïstisch is.

Beargumenteer vervolgens, met behulp van een concreet hedendaags voorbeeld, in hoeverre je het met Aristoteles eens bent en in hoeverre met Nietzsche.